



I Kambodja har många på landsbygden aldrig borstat tänderna och få har besökt en tandläkare. Men nu har tre svenskar öppnat en gratis tandvårdsklinik på en skolgård. Vi åkte ner till Kambodja för att följa med tandsköterskan Jenny Gren till kliniken och ut på ett tandborstningsprojekt.

På besök i tandvårdens Kambodja

TEXT MARIA HAGSTRÖM FOTO MARTINA HOLMBERG

Det är en gropig väg, eller "dansant" som kambodjanerna skämtsamt säger. Phally sitter bakom ratten, har handen beredd vid tutan för att varna motorcyklister som kommer i hennes väg. På väg ut på landsbygden, med staden Kampong Cham bakom sig, berättar Phally att hon blev föräldralös som nioåring. Föräldrarna, som försörjde sig på att sälja blommor, hade inte råd med sjukvård. När de drabbades av svår

sjukdom förlorade hon därför dem båda. Horn Seangphally, som är hennes fullständiga namn, togs omhand av släktingar. De var risbönder och hade inte heller mycket pengar till sjukvård och inga pengar alls till tandvård. Phally kommer ihåg att hon försökte hitta egna sätt att lindra sin tandvärk som liten.

– Jag stoppade salt där det gjorde ont, det hjälpte lite, säger hon och svänger in på en skolgård.

Hon jobbar idag på skolan där hon en gång i tiden var elev. Men dagens elever behöver inte längre bota



För Jenny Gren är det självklart att hjälpa. Tidigare har hon åkt på en volontärresa med Tandläkare utan gränser.

värken med salt. Här finns en nystartad tandvårdsklinik.

In på gården kommer samtidigt en tuk-tuk med svenska tandsköterskan Jenny Gren och hennes två barn som fått följa med på hjälpresan. Ur den kliver också Jenny Johansson som driver en liten skola i en annan del av Kambodja. De är här för att se hur man jobbar med tandvård och tandborstning här, för att kunna ta med sig idéer och tips till den andra skolan.

Barnen står uppställda på gården, sjunger nationalsången och ber en buddistisk bön. Sedan kan skoldagen

börja. En av klasserna, på cirka 40 barn, trängs runt So Makna, som är anställd för att se till att alla barn borstar tänderna varje dag. Hon delar ut tandborstar. Rätt borste till rätt barn och med en klick tandkräm på varje.

Vid det stora avlånga handfatet utanför skolbyggnaden skruvar barnen på vattnet som nuförtiden kommer från en maskin. För fem år sedan fanns det bara flodvatten till skolan. De flesta av barnen hade aldrig borstat tänderna innan tandborstningsprojektet drog igång på deras skola.

Här går 950 elever från åtta olika byar utanför Kampong Cham. En av skolbyggnaderna är ombyggd av Bike for Cambodia, ett välgörenhetsprojekt som startats av svenskarna Ola Nilsson, Fredrik Olsson och Håkan Nilsson. Tidigare var byggnaden i mycket dåligt skick, som Fredrik Olsson uttrycker det: "så dåligt att vi i Sverige inte ens skulle ställa in grisar i den". Men de har samlat in pengar, bland annat genom att cykla från kust till kust i USA, och för pengarna byggde de om skolbyggnaden. I april 2010 kunde den öppna. Inte långt senare startade de tandborstningsprojektet och i november 2012 invigdes en tandvårdsklinik på skolgården.

– Vi såg att det behövdes. Här får barnen inte rätt mat, de dricker inte mjölk eller borstar tänderna. Vi har tidigare tagit tandläkarstudenter till skolan som undersökte barnen. Deras tänder var i mycket dåligt skick och de hade aldrig varit hos en tandläkare. Därför startade vi kliniken, berättar Ola Nilsson som tillsammans med Fredrik Olsson just nu är i landet för att samla in mer pengar genom ett cykellopp.

Här erbjuds barn i Kampong Cham gratis tandvård. Det är allt från lagningar till extraktioner och profylax. Kliniken hör inte till vanligheterna och kambodjansk tv var på plats för invigningen.

– Föräldrarna tycker att det är bra att det är en klinik här. Vissa dagar arrangerar vi också en buss som tar hit barn från andra delar av staden, säger Phally.

När det ringer ut till rast bildas snabbt en kö till den lilla vita tandvårdskliniken. Längst fram på en plaststol har en nioårig flicka satt sig. Hon säger tyst att hon har ont i en tand, att hon vill dra ut den. Hon får snart krypa upp i tandläkarstolen och kniper ihop ögonen när den kambodjanska tandsköterskan Chan Jara lägger bedövning. Jenny Gren håller flickan i handen.

Sedan går det nästan som på löpande band.



Jenny Gren

Ålder: 36.

Yrke: tandsköterska på en privatklinik i Lund.

Bor: i Hörby.

Tidigare volontärresor: Har åkt med Tandläkare utan gränser till Zimbabwe.



Jenny Gren demonstrerar för en skolklass hur man borstar tänderna.

Ytterligare ett barn hoppar upp i stolen och får en tand extraherad. Samma sak med nästa pojke, till följd av kariesangrepp.

– Det är tåliga barn. Inga tårar, ingenting, säger Jenny Gren.

Tandvårdsklinikens utrustning har Bike for Cambodia fått överta från den svenska tandläkaren Karin Jonsson som tidigare varit verksam i Kambodja.

– Det är gammal utrustning, men fullt duglig, säger Jenny Gren när hon tittar sig runt.

Där finns två behandlingsstolar och i ett trångt utrymme med svarta väggar finns röntgen. Sterilen ligger i ett annat rum, som från början är en toalett. Där finns en stor petflaska att slänga använda kanyler i. I en skål med vatten och diskmedel, som står på golvet, lägger Chan Jara använd sond, spegel, tång och bedövningsspruta. Sedan sköljer hon av dem innan de åker in i auto-klaven som även den donerats av Karin Jonsson.

– Jag skulle förstås helst se att det fanns en bred yta där man rengjorde instrumenten. Men här får de ta vad de har. Det är jättebra ändå, när man inte har mer. Det är en fin praktik, säger Jenny Gren.

I en låda finns tandborstar och klistertatueringar

som barnen får efter behandling. Tatueringen är så populär att en pojke kom tillbaka dagen efter en utdragen tand och påstod att han hade tandvärk och behövde dra ut ytterligare en. Byta en frisk tand mot en tatuering, helt enkelt.

Bike for Cambodia



- Bike for Cambodia är ett välgörenhetsprojekt som startats av sundvallskillarna Fredrik Olsson (här till vänster), Ola Nilsson (längst ner) och Håkan Nilsson.
- Projektet började med att de cyklade genom USA för att samla in pengar till ett skolbygge i Kambodja, tandborstningsprojekt och en tandvårdsklinik.
- Nu ska man årligen arrangera ett "cykellopp" i Kambodja för att samla in mer pengar. Första loppet gick i januari 2013. Målet är en ny skola varje år, samtliga ska ha tandborstningsprojekt.
- Läs mer: Bike4cambodia.com

Utanför kliniken trängs nyfikna barn, några tuggar på sockerrör. En flicka doppar sockerröret i gul läsk och sörplar i sig.

– Det är ett stort problem att barnen inte äter rätt, säger Chan Jara. Men levnadsstandarden är för låg. Kambodjas landsbygd är fattig, de tänker bara på att få i sig mat och att överleva, de tänker inte på sina tänder och vilken mat som är bra för dem.

Chan Jara jobbar ensam i kliniken. Hon arbetar 20 timmar i veckan och får 130 dollar i månaden. Det är en lön som i Kambodja varken är hög eller låg. Hon har studerat tre år till tandsköterska tack vare stipendium, och därefter praktiserat. Chan Jara säger att det är svårt att hitta jobb generellt i Kambodja och att tandsköterskor och

tandläkare inte är ett undantag.

– Jag har flera vänner som studerat men som inte får något jobb, så jag är glad att jag har arbete och att jag får jobba med barn, säger hon.

Egentligen är behovet av tandvård enormt, men många har inte råd att gå till tandläkaren.

Jenny Gren ber ett av barnen utanför kliniken att gapa och en brun tandrad breder ut sig.

– Han måste till en riktig tandläkare, säger hon. Det är så pass djupt. Han får tandvärk och det slutar med att han måste dra ut tänderna och det här är permanenta tänder. Det är väldigt sorgligt.

Men att anställa en tandläkare på kliniken kostar mycket. Däremot har svenska tandläkare åkt till skolan som volontärer. Tanken är att det går att upprepa ibland.

Två dagar senare. En annan skola. Längre ut på landsbygden, norr om staden Siem Reap, där människorna hämtar vatten från en brunn långt bort och de flesta saknar elektricitet. Husen är byggda på pålar för att skydda från farliga djur och översvämningar. Under ett av husen finns ett litet klassrum med torkade palmblad och rissäckar som väggar. Det är en skola där bybarnen kan få engelsk undervisning på eftermiddagar gratis. Skolan har startats av Jenny Johansson och hennes kambodjanska vän Ul Sengchonn, som går under smeknamnet Chonn. Skolan heter Mr Mattias and Seng Nga English School, till minne av Jenny och Chonns bröder som båda omkommit i olyckor. Jennys bror hade jobbat som volontär i Kambodja och hon ville fortsätta på hans väg. I vanliga fall kommer barnen till skolan för att lära sig engelska, idag ska de istället lära sig om tandvård.

Det är en varm dag, hönsen kacklar och barnen möter oss med: "Hello, what's your name?". De tar snart plats i skolbänkarna och riktar uppmärksamheten mot kvinnan vid vita tavlan.

– Idag ska vi prata om tänder, säger Jenny Gren och frågar hur många som brukar borsta tänderna och några räcker upp handen.

Barnen får information om tandborstning, vilken kost de bör undvika och får sedan var sin tandborste.

En spegel går runt och Jenny visar dem hur de ska borsta. När de sedan ska få tandkräm på tandborsten visar det sig vara en ny erfarenhet. Efter en minuts tandborstning och tandkrämen har fyllt munnen får en flicka en kväljning och springer iväg bakom en buske och spottar. En efter en springer barn fnisande bakom busken och spottar.

– Det var lite rörligt, säger Jenny Gren efteråt och skrattar till. De blev också lite oroliga när tandköttet började blöda. Då måste man få dem att förstå att det inte är farligt, utan ett tecken på att tandköttet är inflammerat och att de behöver komma igång med att borsta tänderna.

På eftermiddagen blir en del av barnen undersökta. De som har allvarliga problem ska sedan få åka till en tandläkare för behandling.

– Den här flickan skulle behöva dra ut åtta tänder, en av tänderna har bara roten kvar, resten har fallit bort. Hon skulle få glest med tänder i munnen om de extraherades, men hon kommer att få nya fina permanenta tänder, säger Jenny Gren.

Vilken typ av tandvård barnen i byn kan få i framtiden är inte bestämt.



Mr. Mattias and Seng Nga English school

- Mr. Mattias and Seng Nga English school är ett projekt i Kambodja för att hjälpa fattiga barn att lära sig engelska gratis.
- Jenny Johansson driver skolan tillsammans med sin kambodjanska vän Ul Sengchonn.
- Mr. Mattias English school är en minnesfond, till minne av Jenny Johannsons bror som omkom i en olycka, och pengarna går till skolverksamheten.
- Läs mer: Kambodjaskola.blogg.se

– I första hand vill vi nu väcka tanken om att de ska ta hand om sina tänder genom att visa hur man ska sköta dem, säger Jenny Johansson.

Hon undersöker möjligheten att göra en brunn här så att de får bättre tillgång till vatten. Då blir det förstås lättare att sköta tandborstningen.

– Det vore bra att ha en liten tandvårdsklinik här också. Det skulle behövas. Och jag vet att det finns en tandläkarutrustning i en container i staden Sihanoukville, säger Jenny Johansson, men är samtidigt medveten om att mycket jobb skulle falla på vännen Chonns axlar, det är ju han som jobbar på plats.

Men han är mycket engagerad i barnen som läser engelska under hans familjs golv.

– De blir bara bättre och bättre på engelska. Det är vad jag drömmer om, säger han. Jag är så glad att jag kan hjälpa barnen.

Engagemanget, att göra något som kan förbättra framtiden för barnen är något de alla har gemensamt.

– Jag känner ett behov av att hjälpa till, göra något för andra. Jag har alltid känt att man ska ta hand om varandra, men det har blivit mer och mer med åren, säger Jenny Gren.

För ett år sedan tog hon därför kontakt med Tandläkare utan gränser och i somras åkte hon med dem som volontär till Zimbabwe.

– Där kände jag att människorna var tacksamma på ett helt annat sätt, inte så egoistiska som vi ibland kan vara, säger hon. Också här i Kambodja är det en stor kontrast till hemma. De lever så enkelt de här barnen, men de är ändå så glada och positiva. ■



Jenny Johansson driver en skola i Kambodja till minne av sin bror Mattias, som omkom i en olycka.